

HISTORIELÄRARNAS FÖRENING

2024-10-25

U2024/01380

Remissvar över Statens skolverks redovisning om ett nationellt professionsprogram U 2024/1380

Sammanfattning

Historielärarnas förening (HLF) är positiv till att ett nationellt professionsprogram tas fram, och ställer sig bakom många av de slutsatser som Skolverket drar i sin redovisning. Som en av Sveriges äldsta föreningar för ämneslärare (HLF grundades på 1940-talet) menar vi emellertid att det finns ett antal punkter som det är mycket angeläget att precisera i Skolverkets redovisning:

1. Den vardagliga fortbildningsverksamheten bör särskilt beaktas och beskrivas som en del av den meritering som krävs för meriteringsnivå 1.
2. Deltagande i och redovisande av forskningsresultat behöver tydliggöras vad gäller begreppet "artikelförfattande" för meriteringsnivå 2.
3. Ämnesmässig och ämnesdidaktisk kompetens bör ges ökad tyngd, och måste beaktas på minst lika villkor som andra meriterande kvaliteter i programmets beskrivningar.
4. Skrivningar som handlar om kollegialt lärande bör förtydligas för att visa att kollegiala samarbeten dels är långsiktiga, dels kan vara nätverksbaserade.
5. Finansieringen och utvärderingen av den kommande reformen behöver göras tydligare.

1. Den vardagliga kompetensutvecklingen bör uppmärksammas som förutsättning för meriteringsgrund på nivå 1

Utbildningsdepartementet har i sin remiss framför allt velat få synpunkter vad gäller ett förslag till förordning för det nationella professionsprogrammet. Här menar vi att för liten vikt lagts vid den typ av frivillig och kontinuerlig fortbildning i vardagen som ett första och nödvändigt steg mot att meritera sig i ämneslärarprofessionen. Vi kommer längre ned – under punkterna 3 och 4 – att närmare utveckla våra argument för att detta ligger i linje med resonemangen om kollegialt samarbete och lärande, och behovet av att se det som en nödvändig förutsättning för en mer generell syn på professionsutveckling inom ramen för ett skolsystem som huvudsakligen bedrivs i form av elevers ämnesstudier.

När det gäller det föreliggande förslaget till författningstext menar vi att detta synsätt bör få konsekvenser för formulering i författningstexten, i första hand för nivå 1. Vi föreslår här ett tillägg enligt nedanstående förslag, tillägget är markerat i gult:

Villkor för meritering till meriteringsnivå 1 (erfaren)

2 § Statens skolverk ska efter ansökan enligt 2 kap. 34 b § skollagen (2010:800) godkänna meritering till meriteringsnivå 1 om den sökande

1. har en legitimation enligt förordningen (2011:326) om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare,

2. är yrkesverksam på minst halvtid som lärare eller förskollärare inom skolväsendet, samt efter den behörighetsgivande examen varit yrkesverksam i minst sex år,

3. har under sin yrkesverksamma tid som lärare eller förskollärare vid upprepade tillfällen deltagit i dokumenterad ämnesmässig, ämnesdidaktisk eller pedagogisk fortbildnings- eller kompetensutvecklande verksamhet tillsammans med kollegor, samt

4. har med godkänt resultat genomgått sådan meriterande utbildning om 15 högskolepoäng på grundnivå eller avancerad nivå som Skolverket meddelat föreskrifter om enligt 6 §. Den meriterande utbildningen ska ha genomgåts efter det att den sökande har avlagt den behörighetsgivande examen.

Det föreslagna tillägget ger ökad tyngd åt sådan oftast frivillig och kvalificerad fortbildningsverksamhet som vi menar att alla lärare under sin yrkesverksamma tid bör uppmuntras att delta i. Historieläraryrket bedriver sedan mycket länge sådana arrangemang i egen regi och/eller i samverkan med universitet, arkiv, förlag och museer.¹ Men för historielärare skulle det också kunna omfatta deltagande, enskilt eller tillsammans med kolleger, i sådant som De Svenska Historiedagarna², fortbildningskurser kring undervisning om antisemitism arrangerade av Forum för levande historia³ eller ämnesmässiga kurser i kommunal regi.⁴ Temadagar eller andra kortare kompetenshöjande insatser som erbjuds vid landets lärarutbildningar via RUC (regionala utvecklingscentrum) är ytterligare exempel på vad vi menar med en "dokumenterad, ämnesmässig och ämnesdidaktisk [...] fortbildning".⁵ Det kan i sammanhanget vara viktigt att påpeka att motsvarande arrangemang finns för ämnesövergripande teman och för lärare i andra skolämnen, inte minst genom det som erbjuds av andra ämnesläraryrkesföreningar.⁶

En skrivning som den föreslagna skulle med andra ord inte bara understödja en redan befintlig och ofta ideell verksamhet utan sannolikt komma att göra det än mer angeläget att arrangera denna typ av fortbildningsverksamhet även för andra organisationer. En sådan skrivning sänder

---

¹ För exempel på HLF:s fortbildningsverksamhet på lokal, nationell och digital nivå, se HLF:s webbplats: <https://historielararna.se/category/fortbildning/>

² Se DSH program sedan 1995 på <https://dsh.se/konferenser/>. Så gott som alla programpunkter har relevans som fortbildning för yrkesverksamma lärare och kan ses som den främsta kanalen för kunskapsspridning av aktuella forskningsrön till yrkesverksamma historielärare.

³ Se exempelvis <https://www.levandehistoria.se/kalendarium/att-undervisa-om-och-bemota-antisemitism-i-skolan>.

⁴ Se exempelvis den omfattande verksamheten vid So-didaktik i Centrum, en fortbildningsansats i Stockholms stads regi, <https://www.so-didaktik.se/>

⁵ Se exempelvis det senaste programmet för den återkommande **Ämneslärardagen** vid RUC, Karlstads universitet: https://www.kau.se/files/2024-03/amneslarardagen_program_A4_2402-tillganglig%20%28002%29.pdf

⁶ Se t ex Föreningen Lärare i Religionskunskap <https://www.flr.se/> eller Svenskläraryrkesföreningen, <https://www.svensklararforeningen.se/>

signaler till skolledare att uppmana lärare att delta i sådana arrangemang och att programmet i sin helhet syftar till att få alla lärare, redan i början av sin yrkesmässiga karriär, intresserade av att ta del av forskningsresultat från pedagogisk, ämnesmässig och ämnesdidaktisk forskning. En sådan "vardaglig" och återkommande fortbildning ger med allra största sannolikhet även deltagarna större möjlighet att tillgodogöra sig en sådan utbildning om 15 högskolepoäng som i vårt förslag återfinns som punkt 4 i författningstexten.

2. Deltagande i och redovisande av forskningsresultat behöver tydliggöras rörande deltagande i praktknära forskning för nivå 2

HLF är positiv till att deltagande i praktknära forskning skrivs fram som en del av meriteringsgrunden för nivå 2. Här finns emellertid några oklarheter som behöver ses över. På s. 78 skriver Skolverket:

För den som aktivt medverkat i ett praktknära forskningsprojekt och varit medförfattare till en artikel eller rapport, krävs istället minst 52,5 hp för meritering i enlighet med Skolverkets föreskrifter. 7,5 hp utgörs av en obligatorisk uppdragsutbildning som Skolverket avser att föreskriva om. Minst 30 hp ska vara på avancerad nivå.

I den föreslagna författningstexten finns detta inte med, utan där står:

Den som har deltagit i praktknära forskning ska, i stället för vad som anges i första stycket 2, ha fullgjort 52,5 högskolepoäng varav minst 30 högskolepoäng på avancerad nivå. Praktknära forskning har i denna förordning samma betydelse som i 1 kap. 4 § förordningen (2021:1335) om utbildning till lärare och förskollärare. Med praktknära forskning avses forskning i samverkan med förskolläraryrket och lärarprofessionen utifrån förskolans och skolans behov av kunskap för att förbättra verksamheten.

Skillnaderna mellan dessa båda skrivningar bör uppmärksammas. Det är inte klart vad som menas i Skolverkets formulering på s. 78 om "medförfattare till en artikel eller rapport". Handlar det om vetenskapliga artiklar med ett peer-review-förfarande? Eller räcker det med en populärvetenskaplig text som redovisar en del av ett projekt? Exempel på denna typ av texter återfinns i *Historielärarnas förenings årsskrift* och i vår skriftserie *Aktuellt om Historia*.⁷

3. Ämnesmässig och ämnesdidaktisk kompetens måste beaktas på ett tydligare sätt

Även i de allmänna delarna av Skolverkets redovisning finns formuleringar som vi menar behöver ses över för att rätt motsvara behoven av kompetensutveckling som ligger i linje med skolans faktiska behov, så som de ser ut i dag. Särskilt gäller det formuleringar som i för låg grad sätter ämnesdidaktisk och ämnesmässig kompetens i centrum för det kommande professionsprogrammet.

---

⁷ Se <https://historielararna.se/publikationer/>. Exempel på sådana texter finns också i tidskriften *So-didaktik* i centrum, se <https://www.so-didaktik.se/so-didaktik>

I sin utredning av professionsprogrammet slog Björn Åstrand fast att en viktig lärdom av tidigare kompetensutvecklingsåtgärder i det svenska skolväsendet var att för lite tid ägnades åt ämnesanknutna teman. I jämförelse med andra länder fick svenska lärare fortbildningar som kretsade kring verksamhetsutveckling, styrdokument och bedömningsfrågor.⁸ Det är i sammanhanget viktigt att påpeka att det svenska skolväsendet i hög grad bedrivs enligt ämnesmässig specialisering. Från och med årskurs 4 i grundskolan och upp till de avslutande kurserna i gymnasiet har eleverna undervisning i separata skolämnen enligt specificerade kurs- och ämnesplaner. Det innebär att en majoritet av Sveriges lärare kan betraktas som ämneslärare i ett eller flera ämnen.

Det är mot bakgrund av detta som vi finner det anmärkningsvärt hur Skolverket beskriver professionsprogrammet i sin redovisning. Enligt verkets författningskommentarer till § 6 på s. 26 i redovisningen framgår att exempel *”på utbildning eller praktiska forskning som sannolikt kommer anses vara relevant är inom didaktik, kognitionsvetenskap, lärande, pedagogik, pedagogiskt arbete, specialpedagogik, undervisningsämnen, utbildningsvetenskap eller utbildningsledning.”* Här finns alltså undervisningsämnen med – men i slutet av uppräkningslistan och endast som ett av nio områden som kan bli aktuella. Ämnesdidaktik nämns inte alls.

Även på andra ställen i Skolverkets redovisning förekommer liknande formuleringar, som sätter ämnesmässiga kunskaper på en undanskymd plats, närmast som ett tillägg till allt annat. De kurser som anses vara meriterande i professionsprogrammet beskrivs sålunda så här på s. 57: *”Akademiska kurser inom huvudområdena didaktik (inklusive ämnesdidaktik), barn- och ungdomsvetenskap, kognitionsvetenskap, pedagogik (inklusive specialpedagogik), pedagogiskt arbete och pedagogisk psykologi inom universitetens och högskolornas reguljära kursutbud föreslås ingå för lärare och forskare, liksom kurser relaterade till undervisningsämnen.”* Här kan vi också notera att ämnesdidaktik nämns, men endast i parentes som en del av didaktiken. Motsvarande formuleringar finns också på andra ställen i Skolverkets redovisning (se s. 77, 78 och 81).

Enligt det föreliggande förslaget ges Skolverket enligt §6 *”bemyndigande”* att tolka vad som *”krävs för att utbildning eller praktiska forskning ska anses vara meriterande”*. Av den anledningen skulle HLF se det som ytterst önskvärt om Skolverket fick i uppdrag att återkomma med en tydligare skrivning av sina uttolkningar i en riktning som i högre grad tar fasta på att en majoritet av Sveriges lärare är ämneslärare, och att ämnesmässig kompetens innefattar fördjupade kunskaper och insikter i såväl ämne som ämnesdidaktik.

Ett förslag till en alternativ beskrivning som motsvarar lärarkårens kompetensbehov skulle enligt vår uppfattning kunna vara **”Akademiska kurser i undervisningsämnen, ämnesdidaktik och allmäntdidaktik** (inkluderande didaktik, barn- och ungdomsvetenskap, kognitionsvetenskap, pedagogik, utbildningsvetenskap, specialpedagogik, pedagogiskt arbete och pedagogisk psykologi). Kurser som avser **”utbildningsledning”** uppfattar vi snarare som en del av utbildningen av skollära.

4. Definitioner av begreppet **”kollegialt lärande”** och **”lärandegemenskap”** behöver tydliggöras

Ett viktigt begrepp som återkommer i Skolverkets redovisning är **”kollegialt lärande”** – det omnämns inte mindre än 53 gånger i dokumentet. Som ämnesförening har vi genom våra

---

⁸ SOU 2018:17, s. 276f.

medlemmar kunnat ta del av en mängd olika erfarenheter av hur detta begrepp hittills har tolkats i Skolsverige. En inte helt ovanlig innebörd är att skolenheten samlas under en studiedag som inleds av en föredragshållare kring ett visserligen angeläget men allmändidaktiskt eller psykosocialt tema för att sedan i smågrupper tillsammans med kollegor utbyta erfarenheter om hur detta problem hanterats. Vi tolkar det som står i Skolverkets redovisning som betydligt ambitiösare. Inte desto mindre uppfattar vi att definitionen är oprecis. Resonemanget om Professional Learning Communities (PLC) på s. 43 ff är exempelvis lågvärdigt, men vi ser det som särskilt problematiskt att realisera på den mindre skolenheten. Kommer lärare – som kanske är ensamma i ett ämne eller en ämnesgrupp – få något särskilt stöd för att kunna bygga upp nätverk som kan bidra till etablerandet av PLC? Här förordar vi en vidare tolkning av kollegialt lärande som också omfattar redan befintliga och nätverksbaserade aktiviteter på kommunala, regionala och nationella nivåer, alltså sådant som vi redogjorde för i detalj på under punkt 1 i vårt remissvar.

Vidare har i Skolverkets beskrivning av vad som menas med kollegialt lärande enligt vår läsning lagts för stor tonvikt vid lärares observationer av barns och elevers lärande och för liten på andra aspekter av den didaktiska triangeln (lärare-ämne-elev). Vi är överens med Skolverket om att elevens lärande är det yttersta målet, men de modeller som presenteras i myndighetens redovisning har som vi ser det för litet fokus på lärarens eget lärande. Enligt relativt färsk forskning bör lärares kollegiala lärande ske med en lång tidshorisont, och som en integrerad del av det vardagliga arbetet, exempelvis när det gäller planering och utvärdering av undervisning. Det är även av vikt att detta arbete uppfattas som en väsentlig del av lärares autonoma verksamhet. En alternativ term till kollegialt lärande och som täcker dessa aspekter är enligt denna forskning *kollegialt samarbete*.⁹ Som vi tolkar dessa forskningsresultat blir de också viktiga argument för ett fördjupat och breddat ämnesmässigt och ämnesdidaktiskt lärande tillsammans med kolleger från andra skolenheter.

5. Finansiering och utvärderingsmetoder behöver skrivas fram

På s. 35 konstaterar Skolverket att det ”*största hindret som skolchefer, rektorer och biträdande rektorer ser med att stärka lärares kompetensutveckling är kostnader och brist på tid.*” Enligt vår bedömning är detta en helt korrekt beskrivning av verkligheten på de allra flesta skolor. Just av den anledningen efterlyser vi ett mer utförligt och detaljerat resonemang om kostnadstäckning och genomförande av reformen. Skolverket behöver i sin formulering särskilt ta i beaktande att det redan i dag är svårt att få medel till avancerad vidareutbildning och fortbildning, särskilt vad gäller ämnesspecifika, kompetensutvecklande insatser.

Inom ramen för ett sådant mer detaljerat resonemang bör det föras en diskussion om en från skolhuvudmännen fristående instans som kan säkerställa att landets lärare på någorlunda lika villkor deltar i meriterande utbildningar och aktiviteter. För den enskilde läraren borde det vara möjligt att vända sig till denna instans för att få klarhet i om det är rimligt att en skolhuvudman nekar deltagande i en meriteringsgrundande utbildning eller praktiska forskning. Vidare menar vi att statens ansvar för finansieringen bör skrivas fram.

Utan bindande åtaganden för att genomföra professionsprogrammet riskerar genomförandet att inte bli likvärdigt för alla lärare i landet. Vid sidan av en tydligare skrivning om finansieringen av reformen efterlyser Historielärarnas förening även en skarpare formulering om hur verksamheten ska utvärderas. På s. 34 står att ”*Skolverket avser att i samråd med Rådet för*

---

⁹ Se Nordgren et al 2019.

professioner i skolväsendet utarbeta en långsiktig plan för att kontinuerligt utvärdera konsekvenserna av de föreslagna författningarna.” Vi menar att regeringen redan innan författningsändringen träder i kraft, enligt plan den 1 januari 2025, borde ge Skolverket i uppdrag att ta fram en sådan långsiktig plan för evaluering. Planen bör vidare vara så tydlig att den även kan fungera som ett riktmärke för skolhuvudmännen under implementeringsfasen. Utan tydliga riktlinjer för finansiering, verkställande och utvärdering riskerar det föreliggande förslaget att urvattnas och endast komma en del av lärarna inom skolväsendet till del. Som historielärare värnar vi om det historiska perspektivet och vår erfarenhet är att många lovande skolreformer tidigare har urholkats i brist på tydliga riktlinjer, realistiska planer för genomförande samt finansiering.

Stockholm den 25 oktober 2024

Hans Olofsson

Ordförande HLF, för styrelsen

hans.olofsson@kau.se

Referenser

SOU 2018:17. *Utredningen om en bättre skola genom mer attraktiva skolprofessioner, Med undervisningsskicklighet i centrum: ett ramverk för lärares och rektorers professionella utveckling*, Norstedts juridik, Stockholm. Tillgänglig på internet:

<http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2018/03/sou-201817/>

Nordgren, Kenneth, Liljekvist, Yvonne, Bergh, Daniel & Jakobsson, Martin, *Lärares planering och efterarbete av lektioner: infrastrukturer för kollegialt samarbete och forskningssamverkan*.

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap, Centrum för de samhällsvetenskapliga ämnernas didaktik, Karlstads universitet, Karlstad. 2019. Tillgänglig på internet: <https://kau.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1298162&dswid=-2419>